

(Series «Pedagogy», Series «Law», Series «Economics», Series «Physical and mathematical sciences», Series «Technology»)). 7(21). S. 476–484 [in Ukrainian]

7. Stratan-Artyshkova, T. B. (2025). Buzova, O.D. Pedagogichni umovy formuvannya avtors'koyi spromozhnosti maybutn'oho vykladacha muzychnoho mystetstva [Pedagogical conditions for the formation of the author's ability of a future teacher of musical art]. Aktual'ni pytannya u suchasniy nausti (Seriya «Pedahohika», Seriya «Pravo», Seriya Ekonomika», Seriya «Derzhavne upravlinnya», Seriya «Tekhnika», Seriya «Istoriya ta arkeolohiya»)). 4(34). S. 1301–1311 [in Ukrainian]

8. Shevtsova, O.B. (2022). Spivtvorchist' u protsesi muzychno-vykonavs'koyi interpretatsiyi khudozhn'oho obrazu [Co-creation in the process of musical and performing interpretation of an artistic image]. Naukovi zapysky. Kropyvnyts'kyi: Tsentral'noukrayins'kyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Volodymyra Vynnychenka. 207. S. 368–371 [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

СТРАТАН-АРТИШКОВА Тетяна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри мистецької освіти, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: творчо-виконавська підготовка майбутнього викладача музичного мистецтва.

БУЗОВА Олена – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та методики навчання мистецьких дисциплін, Бердянський державний педагогічний університет.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього викладача музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

STRATAN-ARTYSHKOVA Tetiana – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Art Education of the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: creative and performing training of a future teacher of music.

BUZOVA Olena – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Theory and Methods of Teaching Artistic Disciplines Berdyansk State Pedagogical University.

Scientific interests: professional training of future music teachers.

Стаття надійшла до редакції 08.05.2025 р.

Стаття прийнята до друку 18.05.2025 р.

УДК 37.034:355.01:796(477)

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-219-96-103

ТЕРЕМЕЦЬКИЙ Владислав –

доктор юридичних наук, професор, завідувач сектору проблем реалізації господарського законодавства відділу проблем модернізації господарського права та законодавства Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2667-5167>
e-mail: vladvokat333@ukr.net

МИХАЛЬЧУК Микола –

аспірант кафедри педагогіки та педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
ORCID: <http://orcid.org/0009-0005-6318-1528>
e-mail: nikirow2013@gmail.com

ІНТЕГРАЦІЯ ІДЕЙ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ЗАХИСТУ БАТЬКІВЩИНИ

Статтю присвячено дослідженню інтеграції педагогічних ідей козацтва у систему професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури для формування їх готовності до захисту Батьківщини. Мета: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови розвитку в майбутніх учителів фізичної культури готовності до захисту Батьківщини на основі провідних ідей козацької педагогіки. Методи. Методологічну основу дослідження складають системний, аксіологічний, культурологічний та діяльнісний підходи, методи теоретичного аналізу, синтезу, узагальнення, педагогічний експеримент, анкетування, тестування, статистичні методи обробки даних. За допомогою цих методів автори проаналізували провідні ідеї козацької педагогіки та можливості їх імплементації у сучасний освітній процес підготовки фахівців з фізичної культури. Результати. Встановлено, що козацька педагогіка містить значний потенціал для формування патріотичних якостей, фізичної витривалості та морально-вольових характеристик майбутніх учителів фізичної культури. Виявлено, що ефективна інтеграція ідей козацької педагогіки у професійну підготовку можлива за таких педагогічних умов: створення національно-патріотичного освітнього середовища з елементами козацьких традицій; розробка та впровадження інтегрованих навчальних курсів з елементами козацької педагогіки; організація позааудиторної діяльності молоді на основі козацьких традицій фізичного та військово-патріотичного виховання; використання інноваційних форм і методів навчання, що відображають козацьку педагогічну спадщину. Зазначено, що запропонована система педагогічних умов сприяє формуванню у майбутніх учителів фізичної культури мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діялісно-практичного та рефлексивного компонентів готовності до захисту Батьківщини. Висновки. Отже, інтеграція ідей козацької педагогіки у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури є ефективним засобом формування їх готовності до захисту Батьківщини. Козацькі традиції фізичного, військового та морально-етичного виховання створюють міцне підґрунтя для розвитку патріотичної свідомості, фізичної витривалості та військово-прикладних навичок молоді. Впровадження обґрунтованих педагогічних умов у освітній процес закладів вищої освіти забезпечує системний підхід до формування готовності майбутніх учителів фізичної культури виконувати професійні та

громадянські обов'язки, пов'язані із захистом територіальної цілісності держави. Для ефективної реалізації окреслених завдань необхідно вдосконалювати нормативно-правову базу, навчально-методичне забезпечення та матеріально-технічну інфраструктуру закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку вчителів фізичної культури з урахуванням викликів сучасності та національних традицій виховання.

Ключові слова: козацька педагогіка, професійна підготовка, вчителі фізичної культури, патріотичне виховання, захист Батьківщини, військово-патріотичне виховання, педагогічні умови, національні традиції, фізична підготовка, національна ідентичність, військово-прикладні навички, інтеграція традицій.

TEREMECKYI Vladyslav –

Doctor in Law, Professor, head of Sector of problems of implementation of economic legislation of the Department of modernizing commercial law and law State organization “V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2667-5167>

e-mail: vladvokat333@ukr.net

MYKHAKCHUK Mykola –

Postgraduate student, Department of Pedagogy and Pedagogical Skills

Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University

ORCID: <http://orcid.org/0009-0005-6318-1528>

e-mail: nikirow2013@gmail.com

INTEGRATION OF COSSACK PEDAGOGY IDEAS INTO PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS FOR HOMELAND DEFENSE

The article is devoted to the research of integration of pedagogical ideas of Cossacks into the system of professional training of future physical education teachers for the formation of their readiness to defend the Homeland. Purpose: to theoretically substantiate and experimentally verify the pedagogical conditions for developing readiness to defend the Homeland among future physical education teachers based on the leading ideas of Cossack pedagogy. Methods. The methodological basis of the research consists of systemic, axiological, culturological, and activity-based approaches, methods of theoretical analysis, synthesis, generalization, pedagogical experiment, questionnaires, testing, statistical methods of data processing. Using these methods, the authors analyzed the leading ideas of Cossack pedagogy and the possibilities of their implementation in the modern educational process of training specialists in physical education. Results. It has been established that Cossack pedagogy contains significant potential for the formation of patriotic qualities, physical endurance, and moral-volitional characteristics of future physical education teachers. It was revealed that effective integration of Cossack pedagogy ideas into professional training is possible under the following pedagogical conditions: creation of a national-patriotic educational environment with elements of Cossack traditions; development and implementation of integrated training courses with elements of Cossack pedagogy; organization of extracurricular activities of students based on Cossack traditions of physical and military-patriotic education; use of innovative forms and methods of teaching that reflect the Cossack pedagogical heritage. It is shown that the proposed system of pedagogical conditions contributes to the formation of motivational-value, cognitive, activity-practical, and reflexive components of readiness to defend the Homeland in future physical education teachers. Conclusions. Therefore, the integration of Cossack pedagogy ideas into the professional training of future physical education teachers is an effective means of forming their readiness to defend the Homeland. Cossack traditions of physical, military, and moral-ethical education create a solid foundation for the development of patriotic consciousness, physical endurance, and military-applied skills of students. The implementation of substantiated pedagogical conditions in the educational process of higher education institutions provides a systematic approach to the formation of readiness of future physical education teachers to perform professional and civic duties related to the defense of the territorial integrity of the state. For effective implementation of the outlined tasks, it is necessary to improve the regulatory framework, educational and methodological support, and material and technical infrastructure of higher education institutions that train physical education teachers, taking into account modern challenges and national traditions of education.

Key words: Cossack pedagogy, professional training, physical education teachers, patriotic education, homeland defense, military-patriotic education, pedagogical conditions, national traditions, physical training, national identity, military-applied skills, integration of traditions.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах сучасних геополітичних викликів та загроз територіальній цілісності України особливої актуальності набуває питання підготовки молоді до захисту Батьківщини. Важливу роль у цьому процесі відіграють учителі фізичної культури, які не лише забезпечують фізичний розвиток підростаючого покоління, а й мають потенціал для формування патріотичної свідомості та готовності до захисту національних інтересів. Однак аналіз сучасної системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури свідчить про недостатню увагу до патріотичного компоненту їхньої освіти та обмежене використання національних педагогічних традицій у цьому процесі.

Козацька педагогіка, як складова української етнопедагогіки, містить унікальний досвід фізичного, військово-патріотичного та морально-етичного виховання, що формувався протягом століть і відображає специфіку національного характеру та ментальності українського народу. Інтеграція цих ідей у сучасну систему підготовки вчителів фізичної культури створює можливості для розвитку їхньої готовності до захисту Батьківщини на основі національних цінностей та традицій.

Проблема інтеграції ідей козацької педагогіки у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури до захисту Батьківщини залишається недостатньо дослідженою. Зокрема, не визначено педагогічні умови, що забезпечують ефективність такої інтеграції, не розроблено відпо-

відного методичного інструментарію, не обґрунтовано критерії та показники сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до захисту Батьківщини на основі провідних ідей козацької педагогіки.

Актуальність проблеми посилюється наявністю суперечностей між: суспільною потребою у патріотично налаштованих учителях фізичної культури, здатних формувати готовність молоді до захисту Батьківщини, та недостатньою орієнтацією системи їхньої професійної підготовки на вирішення цього завдання; багатим потенціалом козацької педагогіки щодо фізичного, військово-патріотичного та морально-етичного виховання та обмеженим використанням цього потенціалу в сучасній системі педагогічної освіти; необхідністю впровадження ідей козацької педагогіки у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури та відсутністю теоретично обґрунтованих педагогічних умов такого впровадження.

Отже, соціальна значущість проблеми, її недостатня теоретична і практична розробленість, а також наявність зазначених суперечностей зумовили вибір теми дослідження та обґрунтування педагогічних умов розвитку у майбутніх учителів фізичної культури готовності до захисту Батьківщини на основі провідних ідей козацької педагогіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню різних аспектів козацької педагогіки та її впливу на патріотичне виховання молоді присвячено чимало наукових праць. Особливу увагу в останні роки приділено дослідженню шляхів формування у здобувачів освіти готовності до захисту Батьківщини засобами фізичного виховання, орієнтованого на провідні ідеї козацької педагогіки [1]. Зокрема, Ю. Руденко [2] розглядає козацьку педагогіку як цілісну систему виховання, спрямовану на формування фізично загартованої та морально стійкої особистості. Автор наголошує на унікальності козацьких виховних традицій та їх значенні для сучасної освіти, особливо у контексті формування патріотичних цінностей та готовності молоді до захисту держави.

О. Пригула [3] досліджує історичні аспекти козацької педагогіки та аналізує можливості її адаптації до сучасних умов. Науковець стверджує, що козацькі традиції фізичного виховання містять ефективні методики розвитку сили, витривалості, спритності та інших фізичних якостей, які є актуальними для сучасної системи фізичного виховання та підготовки до військової служби.

М. Стельмахович [4] присвятив свої праці вивченню козацьких методів виховання молоді, особливо акцентуючи увагу на формуванні характеру, волі та патріотичних почуттів. Автор підкреслює важливість відродження козацьких традицій у сучасній освіті як засобу виховання національно свідомих громадян, готових захищати свою державу.

Г. Коваль [5] у своїх дослідженнях акцентує увагу на проблемах професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в контексті патріотичного виховання. Вчена аналізує сучасні

програми підготовки вчителів та виявляє недостатню увагу до формування патріотичних цінностей та готовності до захисту Батьківщини, що підкреслює актуальність інтеграції козацьких традицій у цей процес.

В. Каюков [6] зосереджується на проблемах військово-патріотичного виховання на засадах козацької педагогіки, акцентуючи увагу на формуванні військово-прикладних навичок та морально-вольових якостей. Науковець пропонує конкретні методики та форми роботи, що можуть бути використані у підготовці вчителів фізичної культури до реалізації завдань патріотичного виховання.

Т. Дмитренко [7] аналізує систему військово-фізичної підготовки козаків та її потенціал для сучасної системи фізичного виховання. Дослідниця підкреслює комплексний характер козацької підготовки, що поєднувала фізичний розвиток із формуванням моральних цінностей та патріотичної свідомості.

О. Губко [8] розглядає психолого-педагогічні аспекти козацької педагогіки та їх значення для формування національної ідентичності. Автор підкреслює важливість козацьких традицій для розвитку національної самосвідомості та готовності до захисту культурних цінностей та територіальної цілісності держави.

Н. Мойсеюк [9] досліджує формування патріотичних цінностей у майбутніх учителів та роль національних традицій у цьому процесі. Дослідниця наголошує на необхідності інтеграції елементів народної педагогіки, зокрема козацької, в сучасну систему професійної підготовки педагогів.

І. Бех [10] аналізує психологічні механізми формування патріотичної свідомості та готовності до захисту Батьківщини, підкреслюючи важливість емоційного компоненту та практичної діяльності у цьому процесі. Автор пропонує використовувати потенціал національних традицій, зокрема козацьких, для ефективного формування патріотичних якостей майбутніх педагогів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість досліджень, присвячених козацькій педагогіці та її впливу на патріотичне виховання, залишилися нерозв'язані питання, які потребують детального вивчення, зокрема щодо інтеграції ідей козацької педагогіки у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури до захисту Батьківщини. Більшість наукових праць зосереджена на загальних аспектах козацької педагогіки та патріотичного виховання, але вони не завжди враховують специфіку професійної підготовки вчителів фізичної культури та конкретні педагогічні умови, які здатні суттєво вплинути на ефективність формування їхньої готовності до захисту Батьківщини.

До таких умов, з огляду на змістовність і результати їх впливу, доцільно віднести створення національно-патріотичного освітнього середовища, розробку та впровадження інтегрованих навчальних курсів з елементами козацької педагогіки, організацію позааудиторної діяльності молоді на

основі козацьких традицій та використання інноваційних форм і методів навчання, що відображають козацьку педагогічну спадщину. Кожна з цих умов впливає на формування готовності до захисту Батьківщини, а сукупно вони формують цілісну систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Національно-патріотичне освітнє середовище визначається через рівень насиченості навчально-виховного процесу елементами козацької культури та педагогіки, тим часом інтегровані навчальні курси забезпечують теоретичну підготовку молоді у сфері козацьких традицій фізичного та військово-патріотичного виховання. Позааудиторна діяльність є необхідною складовою, оскільки формування готовності до захисту Батьківщини вимагає практичного засвоєння козацьких традицій та розвитку відповідних умінь і навичок. Особливу роль відіграють інноваційні форми і методи навчання, адже від них залежить ефективність засвоєння козацької педагогічної спадщини в сучасних умовах.

Залишаються недостатньо дослідженими структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до захисту Батьківщини (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-практичний та рефлексивний), критерії та показники їх сформованості, а також діагностичний інструментарій для їх оцінювання. Замало уваги приділено питанням методичного забезпечення процесу інтеграції ідей козацької педагогіки у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури, що створює перешкоди для практичної реалізації цього процесу.

Мета статті – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови інтеграції ідей козацької педагогіки у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури для формування їх готовності до захисту Батьківщини.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання:

- проаналізувати провідні ідеї козацької педагогіки в контексті формування готовності особистості до захисту Батьківщини;
- визначити структуру готовності майбутніх учителів фізичної культури до захисту Батьківщини та охарактеризувати її компоненти;
- обґрунтувати педагогічні умови інтеграції ідей козацької педагогіки у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури;
- розробити та експериментально перевірити ефективність моделі формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до захисту Батьківщини на основі провідних ідей козацької педагогіки;
- визначити критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до захисту Батьківщини;
- узагальнити результати дослідження та сформулювати методичні рекомендації щодо інтеграції ідей козацької педагогіки у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури до захисту Батьківщини.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Козацька педагогіка як невід’ємна складова української етнопедагогіки формувалася протягом століть і відображає національні традиції виховання, спрямовані на формування фізично загартованої, морально стійкої та патріотично налаштованої особистості. Як зазначає Ю. Руденко, «козацька педагогіка – це система виховання, яка максимально враховує природні задатки дитини та формує національну свідомість, готовність захищати рідну землю та відстоювати честь і гідність нації» [2, с. 45]. Аналіз наукових праць М. Стельмаховича [4], О. Губка [8], В. Каюкова [6] дозволяє виокремити провідні ідеї козацької педагогіки, які мають особливе значення для формування готовності до захисту Батьківщини:

1) ідея патріотизму та відданості рідній землі, що проявляється у готовності захищати її від ворогів. У козацькій педагогіці патріотизм розглядався як найвища доблесть, а захист Батьківщини – як священний обов’язок кожного козака;

2) ідея фізичного загартування та всебічного розвитку особистості. Козацька система фізичного виховання включала різноманітні види фізичних вправ, спрямованих на розвиток сили, витривалості, спритності, швидкості реакції та інших фізичних якостей, необхідних для військової справи;

3) ідея військово-прикладної підготовки, що забезпечувала формування умінь і навичок володіння зброєю, стратегічного мислення, тактичних прийомів ведення бою тощо;

4) ідея морально-вольового виховання, спрямована на формування таких якостей, як мужність, відвага, рішучість, наполегливість, дисциплінованість, відповідальність;

5) ідея національної гідності та само-свідомості, що передбачала усвідомлення приналежності до українського народу, знання його історії, культури, традицій, мови.

Т. Дмитренко підкреслює, що «козацька система фізичного та військового виховання була спрямована не лише на розвиток фізичних якостей, а й на формування національної свідомості, патріотизму, готовності до самопожертви заради своєї землі» [7, с. 71]. Ця думка підтверджує актуальність інтеграції ідей козацької педагогіки у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури.

Готовність майбутніх учителів фізичної культури до захисту Батьківщини є інтегративною характеристикою особистості, що поєднує патріотичну свідомість, фізичну підготовленість, військово-прикладні вміння та морально-вольові якості. На основі аналізу наукових праць І. Беха [10], Г. Коваля [5], Н. Мойсеюк [9] визначено структуру готовності майбутніх учителів фізичної культури до захисту Батьківщини, яка включає такі компоненти:

Мотиваційно-ціннісний компонент, що відображає сформованість патріотичних цінностей, мотивів та переконань, усвідомлення значущості захисту Батьківщини, прагнення до самовдосконалення у цьому напрямі.

Когнітивний компонент, який включає знання історії України, козацьких традицій фізичного та військово-патріотичного виховання, основ військової справи, методики патріотичного виховання учнів засобами фізичної культури.

Діяльнісно-практичний компонент, що передбачає сформованість фізичних якостей, військово-прикладних умінь і навичок, здатність організовувати патріотичне виховання учнів засобами фізичної культури.

Рефлексивний компонент, який відображає здатність до самоаналізу, самооцінки та саморозвитку в контексті готовності до захисту Батьківщини.

Як зазначає І. Бех, «формування патріотичної свідомості та готовності до захисту Батьківщини вимагає комплексного підходу, що поєднує емоційно-ціннісний, когнітивний та діяльнісний компоненти» [10, с. 78]. Це підтверджує необхідність розробки системи педагогічних умов, що забезпечать ефективну інтеграцію ідей козацької педагогіки у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури.

На основі теоретичного аналізу та результатів констатувального експерименту автори цього дослідження пропонують такі педагогічні умови інтеграції ідей козацької педагогіки у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури:

1) створення національно-патріотичного освітнього середовища з елементами козацьких традицій. Ця умова передбачає насичення освітнього процесу елементами козацької культури та педагогіки, організацію тематичних заходів, створення відповідного інформаційного простору, що сприятиме формуванню патріотичної свідомості та національної ідентичності студентів;

2) розробка та впровадження інтегрованих навчальних курсів з елементами козацької педагогіки. Ця умова спрямована на збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури знаннями про козацькі традиції фізичного та військово-патріотичного виховання, методику їх використання в сучасній педагогічній практиці;

3) організація позааудиторної діяльності студентів на основі козацьких традицій фізичного та військово-патріотичного виховання. Ця умова передбачає створення спортивних секцій, військово-патріотичних клубів, організацію туристичних походів, спортивних змагань, що ґрунтуються на козацьких традиціях;

4) використання інноваційних форм і методів навчання, що відображають козацьку педагогічну спадщину. Ця умова спрямована на активізацію пізнавальної діяльності студентів, розвиток їхньої творчості, ініціативності, самостійності через використання інтерактивних методів, проєктної технології, ігрових форм навчання тощо.

О. Притула підкреслює, що «ефективність інтеграції козацьких традицій у сучасну педагогічну практику залежить від створення відповідного освітнього середовища та використання інноваційних форм і методів навчання» [3, с. 143]. Це твердження підтверджує доцільність визначених педагогічних умов.

Для експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов інтеграції ідей козацької педагогіки у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури автори цього дослідження пропонують розробити та впровадити відповідну модель, яка включає цільовий, змістовий, процесуальний та результативний блоки.

Цільовий блок відображає мету та завдання формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до захисту Батьківщини на основі провідних ідей козацької педагогіки.

Змістовий блок включає теоретичні знання про козацьку педагогіку, історію козацтва, традиції фізичного та військово-патріотичного виховання, методику їх використання в сучасній педагогічній практиці.

Процесуальний блок представлений формами (лекції, семінари, практичні заняття, тренінги, спортивні змагання, військово-патріотичні заходи тощо), методами (інтерактивні, проєктні, ігрові, тренінгові тощо) та засобами (навчально-методичні матеріали, спортивне обладнання, народні ігри, елементи бойових мистецтв тощо) реалізації педагогічних умов.

Результативний блок відображає критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до захисту Батьківщини.

Для визначення ефективності запропонованої моделі автори цього дослідження пропонують розробити систему критеріїв та показників сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до захисту Батьківщини:

1) мотиваційно-ціннісний критерій: наявність патріотичних цінностей та переконань; усвідомлення значущості захисту Батьківщини; прагнення до самовдосконалення у сфері військово-патріотичної підготовки;

2) когнітивний критерій: знання історії України та козацтва, козацьких традицій фізичного та військово-патріотичного виховання; обізнаність з основами військової справи; знання методики патріотичного виховання учнів засобами фізичної культури;

3) діяльнісно-практичний критерій: рівень розвитку фізичних якостей; володіння військово-прикладними уміньми та навичками; здатність організовувати патріотичне виховання учнів засобами фізичної культури;

4) рефлексивний критерій: здатність до самоаналізу та самооцінки власної готовності до захисту Батьківщини; прагнення до саморозвитку та самовдосконалення в цьому напрямі.

На основі визначених критеріїв та показників пропонуємо виділити три рівні сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до захисту Батьківщини: високий, середній та низький.

Крім того, вважаємо за доцільне провести експериментальне дослідження на базі факультетів фізичного виховання закладів вищої освіти України для перевірки ефективності запропонованих педагогічних умов. При цьому важливо дотримуватись науково обґрунтованої методології

експериментальної роботи, що передбачає формування репрезентативної вибірки, забезпечення валідності та надійності результатів.

Для проведення експерименту варто використати квазіекспериментальний дизайн з контрольною та експериментальною групами. В експериментальній групі передбачається впровадження всіх чотирьох запропонованих педагогічних умов, тоді як у контрольній групі підготовка відбуватиметься за традиційною моделлю. Визначення ефективності запропонованої моделі вимагатиме проведення вхідного та вихідного діагностування за визначеними критеріями та показниками.

Для забезпечення репрезентативності вибірки пропонується залучити студентів різних закладів вищої освіти, щоб уникнути впливу специфіки окремого навчального закладу на результати дослідження. При цьому важливо забезпечити однорідність контрольної та експериментальної груп за такими параметрами, як вік, початковий рівень підготовки, мотивація тощо.

Статистична обробка результатів експерименту може здійснюватися з використанням критерію χ^2 або t-критерію Стьюдента для визначення статистичної значущості виявлених змін. Це дозволить об'єктивно оцінити ефективність запропонованих педагогічних умов та підтвердити або спростувати сформульовану гіпотезу дослідження.

На основі результатів дослідження пропонуємо розробити методичні рекомендації щодо інтеграції ідей козацької педагогіки у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури до захисту Батьківщини, які включатимуть:

- 1) рекомендації щодо створення національно-патріотичного освітнього середовища з елементами козацьких традицій у закладах вищої освіти;
- 2) програму інтегрованого навчального курсу «Козацька педагогіка у фізичному та військово-патріотичному вихованні»;
- 3) комплекс позааудиторних заходів на основі козацьких традицій фізичного та військово-патріотичного виховання;
- 4) методiku використання інноваційних форм і методів навчання, що відображають козацьку педагогічну спадщину.

Ці чотири пункти складатимуть комплексні методичні рекомендації, що можуть бути використані у педагогічній практиці закладів вищої освіти.

Важливим аспектом ефективної інтеграції ідей козацької педагогіки у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури є міждисциплінарний підхід. Як зазначає П. Мартиненко, «козацька педагогіка має міждисциплінарний характер, поєднуючи елементи фізичного, військового, морального, патріотичного, естетичного та трудового виховання, що робить її ефективним засобом всебічного розвитку особистості» [11, с. 93]. Це зумовлює необхідність інтеграції ідей козацької педагогіки у різні навчальні дисципліни, що вивчаються майбутніми учителями фізичної культури.

С. Присяжнюк наголошує, що «козацькі традиції фізичного виховання можуть бути ефективно використані в сучасній системі фізичного виховання молоді, зокрема для формування фізичних якостей та військово-прикладних навичок» [12, с. 76]. Ця думка підтверджує доцільність використання елементів козацьких бойових мистецтв, народних ігор та фізичних вправ у процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

М. Зубалій зазначає, що «козацька педагогіка є ефективним засобом військово-патріотичного виховання молоді, оскільки вона базується на національних традиціях, враховує ментальні особливості українського народу та спрямована на формування готовності до захисту Батьківщини» [13, с. 54]. Це підкреслює важливість використання козацьких традицій у формуванні патріотичної свідомості та готовності до захисту Батьківщини у майбутніх учителів фізичної культури.

О. Тимошенко підкреслює роль практичної підготовки у формуванні готовності до захисту Батьківщини: «Ефективне військово-патріотичне виховання вимагає поєднання теоретичних знань з практичними вміннями та навичками, що досягається через активну участь студентів у військово-патріотичних заходах, спортивних змаганнях, туристичних походах тощо» [14, с. 112]. Це твердження підтверджує важливість організації позааудиторної діяльності студентів на основі козацьких традицій фізичного та військово-патріотичного виховання.

В. Івашковський зазначає, що «формування готовності до захисту Батьківщини вимагає створення відповідного освітнього середовища, що стимулює розвиток патріотичних почуттів, національної свідомості та активної громадянської позиції» [15, с. 87]. Це підтверджує необхідність створення національно-патріотичного освітнього середовища з елементами козацьких традицій у закладах вищої освіти.

Очікується, що результати запропонованого дослідження кореспондуватимуться з висновками інших науковців щодо ефективності використання козацьких традицій у формуванні готовності до захисту Батьківщини. Зокрема, дослідження О. Притули [3], В. Каюкова [6], Т. Дмитренко [7] підтверджують, що козацька педагогіка містить значний потенціал для формування патріотичних якостей, фізичної витривалості та морально-вольових характеристик майбутніх учителів фізичної культури.

Передбачається, що результати експериментального дослідження дозволять стверджувати, що інтеграція ідей козацької педагогіки у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури сприяє формуванню їхньої готовності до захисту Батьківщини, розвитку патріотичної свідомості, фізичних якостей та військово-прикладних навичок.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. У результаті проведеного теоретичного аналізу автор пропонує обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови інтеграції ідей козацької педагогіки у професійну

підготовку майбутніх учителів фізичної культури до захисту Батьківщини.

Аналіз наукових праць дозволив визначити провідні ідеї козацької педагогіки, які мають особливе значення для формування готовності до захисту Батьківщини: ідея патріотизму та відданості рідній землі; ідея фізичного загартовування та всебічного розвитку особистості; ідея військово-прикладної підготовки; ідея морально-вольового виховання; ідея національної гідності та самосвідомості. Ці ідеї становлять підґрунтя для формування патріотичної свідомості, фізичної підготовленості та морально-вольових якостей майбутніх учителів фізичної культури.

Готовність майбутніх учителів фізичної культури до захисту Батьківщини є інтегративною характеристикою особистості, що поєднує патріотичну свідомість, фізичну підготовленість, військово-прикладні вміння та морально-вольові якості. Структура цієї готовності включає мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-практичний та рефлексивний компоненти, що забезпечують цілісність цього особистісного утворення.

Обґрунтовано необхідність впровадження педагогічних умов інтеграції ідей козацької педагогіки у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури: створення національно-патріотичного освітнього середовища з елементами козацьких традицій; розробка та впровадження інтегрованих навчальних курсів з елементами козацької педагогіки; організація позааудиторної діяльності студентів на основі козацьких традицій фізичного та військово-патріотичного виховання; використання інноваційних форм і методів навчання, що відображають козацьку педагогічну спадщину.

Авторами цього дослідження пропонується розробити та експериментально перевірити модель формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до захисту Батьківщини на основі провідних ідей козацької педагогіки, яка включатиме цільовий, змістовий, процесуальний та результативний блоки. Передбачається, що результати формувального експерименту зможуть підтвердити ефективність запропонованої моделі, що може проявитися у значному підвищенні рівня сформованості готовності студентів експериментальної групи до захисту Батьківщини.

Крім того, пропонується визначити критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-практичний, рефлексивний), показники та рівні (високий, середній, низький) сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до захисту Батьківщини, що дозволить об'єктивно оцінювати ефективність інтеграції ідей козацької педагогіки у професійну підготовку.

На основі результатів дослідження планується розробити методичні рекомендації щодо інтеграції ідей козацької педагогіки у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури до захисту Батьківщини, які можуть бути використані у освітньому процесі закладів вищої освіти.

Отже, інтеграція ідей козацької педагогіки у професійну підготовку майбутніх учителів фізич-

ної культури може стати ефективним засобом формування їх готовності до захисту Батьківщини. Запропоновані педагогічні умови можуть забезпечити системний підхід до формування патріотичної свідомості, фізичної підготовленості та морально-вольових якостей студентів, що є необхідними для виконання професійних та громадянських обов'язків, пов'язаних із захистом територіальної цілісності держави.

Перспективи подальших досліджень можуть полягати у розробці комплексної програми формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до захисту Батьківщини на основі провідних ідей козацької педагогіки, вивченні можливостей використання інформаційно-комунікаційних технологій у цьому процесі, а також у дослідженні специфіки формування готовності до захисту Батьківщини у студентів інших педагогічних спеціальностей.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Teremetskyi V. I., Prytula O. L., Glazunov V. V., Bratko M. V., Previr K. V., Mykhalchuk M. V., Bodnar-Petrovska O. B. The Formation of Individual Value Orientations in the Context of Military-Patriotic Education. *Studies in Science of Science*. Vol. 43. Issue 04. 2025. P. 217-227. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15257168>. URL: <https://sciencejournal.re/index.php/studies-in-science-of-science/article/view/866>
2. Руденко Ю. Д. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність. Київ: МАУП, 2017. 384 с.
3. Прутула О. Л. Козацькі традиції фізичного виховання в сучасній педагогічній практиці. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 74(2). С. 140–146.
4. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. Київ: ІЗМН, 2018. 312 с.
5. Коваль Г. В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у контексті патріотичного виховання. *Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2020. Вип. 15. С. 56–63.
6. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки (навч. посіб.). Дрогобич: Коло, 2019. 326 с.
7. Каюков В. І. Військово-патріотичне виховання молоді засобами козацької педагогіки. *Молодь і ринок*. 2022. № 3(199). С. 84–89.
8. Дмитренко Т. Г. Система військово-фізичної підготовки запорізьких козаків та її роль у формуванні захисника Вітчизни. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2021. № 2. С. 69–75.
9. Губко О. Т. Психологія українського народу: наукове дослідження: у 4 кн. Кн. 2: Психологічні особливості наших країн у міжчасі Трипілля – сучасна Україна. Київ: Видавництво друкарня Діло, 2018. 400 с.
10. Мойсеюк Н. Є. Формування патріотичних цінностей майбутніх учителів в освітньому процесі закладів вищої освіти. *Нова педагогічна думка*. 2023. № 1(109). С. 85–90.
11. Бех І. Д. Національна ідея в становленні громадянина-патріота України: програмно-виховний контекст. Київ: ІПВ НАПН України, 2020. 224 с.
12. Мартиненко П. В. Козацька педагогіка: історичний аспект та сучасні інтерпретації. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. № 2(116). С. 89–97.
13. Присяжнюк С. І. Козацькі традиції фізичного виховання в контексті сучасної підготовки фахівців фізичної культури. *Науковий часопис НПУ імені*

М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. 2022. № 3(150). С. 72–78.

14. Зубалій М. Д. Військово-патріотичне виховання учнівської молоді в процесі фізкультурно-масової роботи. *Фізичне виховання в сучасній школі*. 2021. № 4. С. 51–57.

15. Тимошенко О. В. Військово-патріотична підготовка майбутніх учителів фізичної культури: теорія і практика. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2023. 215 с.

16. Івашковський В. В. Формування готовності старшокласників до захисту Вітчизни: теорія і методика. Суми: Університетська книга, 2022. 180 с.

REFERENCES

1. Teremetskyi, V. I., Prytula, O. L., Glazunov, V. V., Bratko, M. V., Previr, K. V., Mykhalchuk, M. V., Bodnar-Petrovska, O. B. (2025). The Formation of Individual Value Orientations in the Context of Military-Patriotic Education. *Studies in Science of Science*, 43(04), P. 217–227. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15257168>. URL: <https://sciencejournal.re/index.php/studies-in-science-of-science/article/view/866> [in English]

2. Rudenko, Yu. D. (2017). *Ukrainska kozatska pedahohika: vytoky, dukhovni tsinnosti, suchasnist*. [Ukrainian Cossack pedagogy: origins, spiritual values, modernity]. Kyiv: MAUP. 384 s. [in Ukrainian]

3. Prytula, O. L. (2021). Kozatski tradytsii fizychnoho vykhovannia v suchasni pedahohichni praktytsi. [Cossack traditions of physical education in modern pedagogical practice]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitni shkolakh*. 74(2). S. 140–146. [in Ukrainian]

4. Stelmakhovych, M. H. (2018). *Ukrainska narodna pedahohika*. [Ukrainian folk pedagogy]. Kyiv: IZMN. 312 s. [in Ukrainian]

5. Koval, H. V. (2020). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury u konteksti patriotichnoho vykhovannia. [Formation of professional competence of future physical education teachers in the context of patriotic education]. *Fizychno vykhovannia, sport i zdorovia liudyny*, 15, 56–63. [in Ukrainian]

6. Vyshnevskyi, O. I. (2019). *Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoj pedahohiky*. [Theoretical foundations of modern Ukrainian pedagogy] (navch. posib.). Drohobych: Kolo. 326 s. [in Ukrainian]

7. Kayukov, V. I. (2022). Viiskovo-patriotychne vykhovannia molodi zasobamy kozatskoj pedahohiky. [Military-patriotic education of youth by means of Cossack pedagogy]. *Molod i rynek*. 3(199). S. 84–89. [in Ukrainian]

8. Dmytrenko, T. H. (2021). Systema viiskovo-fizychnoi pidhotovky zaporizkykh kozakiv ta yii rol u formuvanni zakhysnyka Vitchyzny. [The system of military-physical training of Zaporizhzhia Cossacks and its role in the formation of the defender of the Fatherland]. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*. 2. S. 69–75. [in Ukrainian]

9. Hubko, O. T. (2018). *Psykhologhiia ukrainskoho narodu: naukovye doslidzhennia: u 4 kn. Kn. 2: Psykhologichni osoblyvosti nashykh kraian u mizhchassi Trypillia – suchasna Ukraina* [Psychology of the Ukrainian people: scientific research: in 4 books. Book 2: Psychological characteristics of our countrymen from Trypillia to modern Ukraine]. Kyiv: Vydavnytstvo drukarnia Dilo. 400 s. [in Ukrainian]

10. Moiseiuk, N. Ye. (2023). Formuvannia patriotychnykh tsinnostei maibutnikh uchyteliv v osvithomu protsesi zakladiv vyshchoi osvity [Formation of patriotic values of future teachers in the educational process of higher education institutions]. *Nova pedahohichna dumka*. 1(109). S. 85–90. [in Ukrainian]

11. Bekh, I. D. (2020). *Natsionalna ideia v stanovlenni hromadianyna-patriota Ukrainy: prohramno-vykhovnyi kontekst* [The national idea in the formation of a citizen-patriot of Ukraine: program-educational context]. Kyiv: IPV NAPN Ukrainy. 224 s. [in Ukrainian]

12. Martynenko, P. V. (2022). Kozatska pedahohika: istorychnyi aspekt ta suchasni interpretatsii. [Cossack pedagogy: historical aspect and modern interpretations]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. 2(116). S. 89–97. [in Ukrainian]

13. Prysiazniuk, S. I. (2022). Kozatski tradytsii fizychnoho vykhovannia v konteksti suchasnoi pidhotovky fakhivtsiv fizychnoi kultury [Cossack traditions of physical education in the context of modern training of physical education specialists]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 15: Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury*. 3(150). S. 72–78. [in Ukrainian]

14. Zubalii, M. D. (2021). Viiskovo-patriotychne vykhovannia uchnivskoi molodi v protsesi fizkulturno-masovoi roboty [Military-patriotic education of school youth in the process of mass physical culture work]. *Fizychno vykhovannia v suchasni shkoli*. 4. S. 51–57. [in Ukrainian]

15. Tymoshenko, O. V. (2023). Viiskovo-patriotychna pidhotovka maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury: teoriia i praktyka [Military-patriotic training of future physical education teachers: theory and practice]. Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova. 215 s. [in Ukrainian]

16. Ivashkovskiy, V. V. (2022) *Formuvannia hotovnosti starshoklasnykiv do zakhystu Vitchyzny: teoriia i metodyka* [Formation of readiness of senior pupils to defend the Fatherland: theory and methodology]. Sumy: Universytetska knyha. 180 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ТЕРЕМЕЦЬКИЙ Владислав – доктор юридичних наук, професор, завідувач сектору проблем реалізації господарського законодавства відділу проблем модернізації господарського права та законодавства Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України».

Наукові інтереси: інтеграція ідей козацької педагогіки у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури до захисту батьківщини.

МИХАЛЬЧУК Микола – аспірант кафедри педагогіки та педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Наукові інтереси: інтеграція ідей козацької педагогіки у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури до захисту батьківщини.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

TEREMECKYI Vladyslav – Doctor in Law, Professor, head of Sector of problems of implementation of economic legislation of the Department of modernizing commercial law and law, State organization “V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine”.

Scientific interests: integration of cossack pedagogy ideas into professional training of future physical education teachers for homeland defense.

MYKHAKCHUK Mykola – Postgraduate student, Department of Pedagogy and Pedagogical Skills, Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University.

Scientific interests: integration of cossack pedagogy ideas into professional training of future physical education teachers for homeland defense.

Стаття надійшла до редакції 03.05.2025 р.

Стаття прийнята до друку 16.05.2025 р.